G

PO

GŁoś
nad
ród odra
swoie od
sy Epoch
Narodzie
zapomina
nu ; któr
rostropno
rych się s
ran zadan

GŁOS OBYWATELA DO POWSZECHNOSCI NARODU

I TEGOŻ

REPREZENTANTOW w SEYMIE

Roku 1790.

GŁośnym iest wszędzie po Kraiu, że Seym dzisieyszy, nad wszystkie inne iest naycelnieyszy, w nim Naród odradza się, i że datować będzie mógł ten szczęście swoie od iego Dzieł sławnych, które na wiekopomne czasy Epochą będą w Historyi Polskiey naydzielnieyszą; lecz Narodzie nayulubieńszy! bo móy własny z kolebki, niezapominay w radości twoiey winney wdzięczności i Panu; którego cierpliwość nadzwyczayna, i przeyrzała rostropność, pozwoliła do tych przyiść skutków, z których się sprawiedliwie cieszysz, a wyznay dla zagoienia ran zadanych temu, który przez ciernie do korzysta-

A

nia z pomyślności Kraiu ſwoiego przyſzedł; że tak równie bez niego do ſzczebla znacznie wyſokiego niedoſzedłbyś, iak trudno było Krolowi Polakowi od Roku 1766. począwſzy, być Kraiowi w miarę żądzy uſłużnym, dla rozprzężenia ſię Narodowego, i tych naprzeciw Tronu robot, które Oyca Oyczyzny zamiary ku dobru powſzechnemu kierowane, zwróciły poniewolnie do zaradzenia właſney iego oſobiſtości; a w tym rozerwaniu dwóch mocy politycznych Narodu, i Króla, przybliżyły upadek Kraiu; możeby Woyna przeſzła z Turkiem, miaſto nieſzczęśliwego końca w podziele Kraiu z iſzczonego, znacznie pierwey dziſieyſze chwile była zbliżyła. Możeby naſtępna o Bawaryą pozwoliła była wcześniey cieſzenia ſię z tego co imię Polaka dziś w Europie wynaſza, gdyby piorkiem a nie orężem, głową a niemdłą ręką, Naród z bezczynności ſtarał ſię był wydobywać, i gdyby kley Narodu, Królowi powagą ludu iednomyślnego; a temu oſtatniemu pod zaſczytem Króla zauſanego, był do robót politycznych pozwolił ſkutecznych ſpoſobów.

Zatartyć w prawdzie pomyślności dziſieyſze wſzyſtkie przemienione bole i uciſki, a Polak zaczyna naydować ſię w ſtanie oſwobodzonego z długiey niewoli, któren pamięta i pamiętać będzie w prawdzie, że noſił pęta, lecz dla uczucia iuż tylko tym ſłodziey wolności, i bez ciążenia nad ſmutku i goryczy pełnieniu chwilami ſtawia ie ſobie kiedy niekiedy na pamięć, dla uchronienia ſię iuż tylko od powtórnego wpadu.

Kiedy iednak Król z Narodem, a Noród też wzaiemnie z Królem ſprawcami ſą tego ſzczęścia, co Polſkę

dziś ożywia, kiedy ſtan każden nabywawięcey ſwobód, i naylichſzy Obywatel wolnieyſzemi oddychać pragnie pierſiamy, czyliż w Kraiu iedynego Króla będzie to podziałem, aby widział ſwą powagę z mnieyſzoną? Czyli iego ſamego los w ſzczęściu Narodowym, będzie gorſzym od tego iakim był w ſrzodku nayniepomyślnieyſzych czaſów? i kiedy Patryotyzm kruſzy przykładnie ślady Seymów przez niego naganionych, czy te z tego maią być chwalebnemi i naśladowanemi? co ich porwanie ſię dzikie na nayświętſze Narodu Kontrakta oczywiście dowodzi?

O Dyſtrybucie Tronu Polſkiego naywłaściwſzą Prerogatywą bydź powinney.

Nie zaiſte wierzyć niechcę, ażeby większość zdań przenioſła ślady gwałtu nad ufność Narodu w zaſzczycie Królom zoſtawionym; a w tedy nawet niezatrwożoną, kiedy ſwoim Monarchom Polak coraz bardziey władzę Berła ukracać począł; więcey śmiem mówić, iż ſię nieſpodziewam nawet, aby ktokolwiek bądź znalazł ſię dziſiay nieobowiązanym kontraktem Narodu do ſtrzeżenia mocy rozdawnictwa dziſieyſzemu przynaymniey zaręczoney Panu, mówię przynamniey, bo nieznam być mocy Seymu to, czego ſię w Paktach Konwentach Naród wyzuł, a wyzuł do śmierci obdarzonego, bo z offiar tylolicznych znaiąc Pana tey dobrowolności, że i dyſtrybuty gotów łatwo ſię wyrzec, gdy tego koniecznie Naród domagać ſię będzie, śmiało powiem, iż odſunąwſzy

na bok zamiary chyba prywatne, gorzey będzie Kraiowi kiedy dystrybuta przestanie bydź zaszczytem Tronu.

Były w prawdzie i bydź mogą niezwyczayności w wynaszaniu do stopniów wysokich Oyczyzny tych przez Królów, którzy Kabałom, Dworszczyźnie, przekupstwu, i Intrygom wstydnym winni swoie wyniesienia, a bez przewodnictwa zacności i wartości zasadzeni na Krzesłach, nie znali obowiązków powołania, cudzemi byli Oyczyźnie własney, a na niewdzięczności długie i nie czynne kończyli życie byli mowię, i bydź mogą ślepego szczęścia Benaiminowie, albo Intryg Dworskich wyrzutki, po zeyściu których nie iednemu napisać można było i będzie na grobowcu, a to na pochwałę, nawet że z tych skutków nie potrafili bydź sprawcami, iż *non tam diu vixerunt quam dieu fuerunt;* Lecz gdzieś na świecie doskonałość zupełna znalezioną bydź może? i czyliż zyska Naród więcey na odebranie Królom Dystrybuty? w moim zaiste nie iest to przekonaniu, i tak z doświadczenia probuię —

Naród chce rozdawać sam te stopnie, na których los powszechności iest zasadzonym, ale iak to dopełnić potrafi Narod? bo ieżeli na Seymach, co za praca dla niego w zieżdzeniu po śmierci każdego Senatora i Ministra? bo ieżeli w straży, wie każden co się działo w Radzie-Nieustaiącey, bo ieżeli na Seymikach; któż może Narodem część iedną nazywać, iedynie tylko uprzywilejowaną do obioru swoiego Woiewództwa lub Powiatu Patrycyuszów? kto może i śmie spodziewać się, aby współ-bracia Powiatu iednego, tak w ogul zdatno-

ści Kandydata wchodzić mogli, albo zechcieli, iak po-
trzebą ieſt konieczną to wchodzenie do obioru Oſoby
publiczney, i Rady wierney Kraiu, oraz Króla? i kto
nakoniec nie zna tego przez iakie ſpoſoby, i zdrowiu,
i charakterowi ſzkodne, dobiiamy ſię po Powiatach Urzę-
dow Elekcyinych, rzadko tak trafnie napełnianych,
a żeby powſzechność nie utyſkiwała, Trybunały ſkarg
nie były pełne, chociaż przy ſkładzie Rządu tak mało-
czynnego iak dotąd, że naywięcey było ſtopniów dla
pokarmu Ambicyi oſobiſtey, a nie ku pożytkowi Kraiu
potworzonych. —

Narod chce powrócić do dawnego zaſzczytu ſwo-
iego w rozdawaniu Urzędów, bo i takie daią ſię ſłyſzyć
odgłoſy, ale to zdanie dzieckiem ieſt, ledwo co narodzo-
nym z Rewoluciow Europy dziſieyſzych; trzeba go
w przód widzieć odłączonego zupełnie od pierſi Matki,
aby pokarmem tey że tuczyć ſię przeſtało; trzeba żeby
ſię ſkład iego Fizyczny wzmocnił, a z nim właſny to
dziecko nabyło duſzy charakter, trzeba w pilnym wzro-
ſtu onego ſtrzeżeniu, i moralności iego doſkonaleniu,
od kalectwa powierzchownego uchronić, i wprzód takie
wrażać prawidła, żeby proſtość ciała i duſzy, wſzy-
ſtkim powabną była, i dobrowolnie przez wſzyſtkich za
cel do naśladowania przyiętą zoſtała; a gdy potomności
żyć maiącey po nas, zoſtawionym to chyba będzie, aby
lalka dziſieyſzego wieku, Poetyckie tylko przeſtała ba-
wić umyſły; ia daley zgłębiaiąc treść i iſtotę wſzyſtkie-
go, pytam ſię śmiało ciebie móy luby Narodzie, abyś
mnie przekonał z właſney Hiſtoryi, bo z Suknią wy-
rzekłeś ſię we wſzyſtkim Francuzkiego Kroiu, kiedy Na-

ród Polfki był w użyciu tey Dyftrybuty, do którey pòwracać by żądał? pewnie nie za czafów baiecznych Hiftoryi nafzey; bo niczym tego niedowiedziefz, gdy niczego pewnym nieiefteś? nie za dziedzicznych Panów do Zygmunta Augufta, bo Abfolutyzm dawnieyfzy przykładem tego, co i dziś iefzcze w Europie widzieć fię daie, dowodem ieft oczywiftym że z tego zawfze i Polfzcze wypływały zrzodła Urzędy, w którym naywyżfza moc i udzielność zawierała fię, bo fami Polacy Królikowie mali w wafzych dziedzinach, nie pytacie fię poddańftwa, kogo Marfzałkiem, Podfkarbim, Sekretarzem, Kommisfarzem, Plenipotentem, Ekonomem mianować macie? Nie po śmierci abfolutnego Pana Dziedzicznego, i kiedy ftopniami każda nowego Króla Elekcya Narodowi iedne po drugich przywłafzczała Regalia; bo *Poeta Comente* wfzyftkim nowo Elektom dyktowane zoftawowały *Ius Magiftratuum*, a na wzór minionych, toż famo i dzifieyfzemu Panu zoftawionym ieft. — Nie od Seymu nakoniec 1773. bo któż bez wzdrygnienia fię, na tey drapieżney *Epoce* zafadzać prawidło będzie? kto radzić może bez świętokradztwa Seymowi dzifieyfzemu, aby z onego brał wzory, bo wrefzcie i ten 1773. Seym Radzie ceremoniał tylko zoftawił, albowiem Autor nowości wprowadzoney, nie Narodu Miłośnikiem, ale Miniftrów będąc ofobiftym nieprzyiacielem, może do Diktatury w Radzie dożywotniey dążył, a *Egoizmu* przez to naganny z fiebie, wyftawił tylko światu przykład.

Mówią też inni w Narodzie, że *Minifterium* płatne ieft ze Skarbu publicznego, Narodowi a nie Królowi w raz z Senatem fłuży, a przeto od iftotnego Pana fwo-

iego, wybieranym bydź powinno w Oſobach cnotą znakomitych, i w wierności doświadczonych; lecz niech wolno ponowić ieſzcze raz zapytanie, ieżeli wartą ieſt zbierania ſię Narodu śmierć każda Miniſtra, czyli Senatora? Nie zaiſte: dowodzi nawet przekonanie dziſieyſzego Seymu, kiedy w zaſadach Formy Rządu chwalebnie iuż przyiętych do zbierania ſię Seymów Extraordynaryinie nie pomieścił przypadku wakancyi Krzeſła. Już więc chyba Powiatom zoſtanie zaſzczyt (i ta ieſt podobno planta) aby ſwoich Senatorów wybierali, a Seymy ſobie Miniſtrów tylko nominacyą zachowuią; Możeſzli iednak Narodzie iuż bydź beśpiecznieyſzym, że Zbiór Powietników, cnocie tylko i wierności wymierzy ſzacunek? możeſzli przekonanie na doświadczeniu zaſadzone, tak daleko w ſobie zatłumiać, abyś nie baczny na gminne Seymiki, wygurowanemu maiątkiem, a przeto maiącemu więcey do uięcia ſpoſobów; hazardownemu partyzantowi tłok huczków za ſobą prowadzącemu; giętkiemu Intrygantowi papką, czapką, a częſto i zdradą uwieść mogącemu większość, otwierał pole do ſtopniow Kraiowych? w których nie Powiatu własnego granice, i prawnicze Konnexye, ale ogułu Kraiowego potrzeby, i Narodów wſpólne Intereſſa, oraz związki poiednać należy, i w których Polak Litwinem, a Litwin Polakiem bez prywaty i egoizmu, bydź koniecznie powinien; możeſzli tą ſzkodną preferencyą tamować na zawſze, ſzczęście ſpokoyney i odludney prawie cnocie? która niezwykła dobiiać ſię nadgrody, bo ta cnotę ſama ſzukać powinna; i która na ſwoim przekonaniu wnętrznym doſyć maiąc, nie lubi ſię przez tłoki przeciſkać.

Nie nad tym więc praca dziſieyſzego Seymu zaſtanawiaćby ſię powinna, aby obiór do ſtopniów był zawſze trafny, bo ten iaki bądź byłby, zawſze Ludziom zoſtawiony, nie będzie nigdy doſkonałym; a przeto Narodzie powſtaiący, ten zda mi ſię cel twóy bydź powinien iedyny, żeby nad każdym ſtopniem, czuwała twa moc naywyzſza, i boiaźń kary zawſze, a ſprawiedliwie wymierzoney, wyſtępnego ſtraſzyła, niedbałego do obowiązku powracała, a i cnotliwego w uſtawnym wierności zapale utrzymywała. Jakóż rządzi ſię tym prawidłem zbiór Mężów zacnych, któren cię dziś tak świętnie reprezentuie, uſtanowiwſzy Sąd Seymowy i do podległości Inſtrukcyom przyniewolić Senat zamierzaiący, co ia z uwielbieniem gdy czytam i ſłyſzę, z tego nawet względu nie znam bydź potrzeby odbierania dyſtrybuty Królowi bez pożytku iſtotnego, a zwyrażnią na potomne czaſy zmazą.

Niecháy mnie publiczność łokciem, iakim chce mierzy; niech w oney każdy nicuie ſłowa m ie wedle ſwoiego poięcia; Niech głos móy takim dzwiękiem obiiać ſię o uſzy każdego, na iaki ten umyſł iego naciągnionym zoſtaie; nic to wſzyſtko przekonania moiego nieodmieni; wiem że Dworſkim mię rozumieiąc, iedni o pochlebſtwo naganiać będą, lubo nie znam to bydź podchlebſtwem co prawdą ieſt dla każdego zaſtanawiaiącego ſię iaſną; że Król Polak panuie, że temu winna Polſka powſtanie Nauk, temu panowaniu winien Narod oświeconych Prawodawców ſwoich, ten zaczął wydobywać Kray ſwóy z trzydzieſtoletniey nieczynności, i temu lubo zayzdrość przecięła nić robot w początkach; Opatrzność

trzność iednak mocą niedościgłych wyroków tyle pozwoliła szczęścia, że pomimo nieszczęść na Kray i Tron skupionych, (co bydź musi koniecznie w Reformach Narodowych) co zaczął Król może zbyt gorliwie dla zapału krwi żywszey, kończy rostropnie; i niewinny uszczerbku Kraiu, tę zostawi w potomności pamięć po sobie, że co raz żyznieysze żniwa, iego uprawie, i iego zasiewowi, przyznaią Synowi i Wnukowie nasi. —

Wiem że będą niektórzy co duchem mnie Rossyiskim tchnącego zwać będą, bo się przeciwię zdaniu Patryotyczemu, lubo nieznam dla czego zawiść mało względnie miała by tam piorunami na iaką bądź Potencyą miotać, gdzie nieszczęścia przyczyną iest wina niedbałego, pozwalaiącego możnemu rospostarcia szczęścia; lubo w zdaniu moim nie znam cechy prawdziwego Patryotyzmu w duchu partyi, lub potakiwaniu cudzym, iakim bądź Bogom; i w Polskich zamiarach Polakiem bydź chcę i iestem tylko, każdego Monarchę czcząc i szanuiąc iak powinienem; i lubo co do Rossyi przechodząc Epochy różne, wiem że Polacy za Demetryuszow to czynili, na co się sami dziś uskarżaią: wiem że niektórzy z Polakow względnieyszemi nie byliby w zemście mocą zasiloney; wiem że Mocarzom przypisywać tego nie należy czego się Woysko z Prawa Woyny, albo zbytney wolności dopuszcza; wiem nakoniec Filozoficznie biorąc obroty Swiata, że niech Narodow iest nakształt zburzonego Morza, którego wały w ustawnym obrocie, iedne Statki ślepo pędzą do Portu, a drugie albo na zawsze w przepaścistey zagrzebiaią bezdeni, albo z żaglów tylko i Masztow ogołacaią.

Będą nakoniec i tacy zapewne, co o Egoizm mnie ſamego obwiniać ze chcą; w zamierze iakoby doſtąpienia łatwiey ſtopnia w nadgrodzie podchlebſtwa Tronowi; Lecz ſam nieprzyiaciel Egoizmu gdy ten zarzut nayczulſzym ieſt dla mnie; Narodzie, co z tych i owych ſkładaſz ſię przeciwników moich, oddaię Twoiey bezſtronnoości i rozwadze te prawdy, które iedynie na obronę ſiebie obieram, w który ſzczegulnie ſpodziewaiąc ſię zaſtępſtwa, tę z uwag poprzedzonych wyciągam Konſekwencyą.

Troiakim rodzay ten znam Urzędów, których Dyſtrybut a Tronowi ieſt za przeciwną; Miniſtrow Wiary, głownych w Kraiu Rządcow i Stróżow Formy Rządu, któremi ſą Biſkupi, Senatorowie Swieccy, i Miniſtrowie; Z tych ponieważ pierwſi dla nierościągaiącey ſię nad niemi mocy Swieckiey, charakteru niezmazanego, odebrać niemogącey, pod ſurowością zemſty Rządowey niezoſtaią, i Nominacya onych ſzczegulnie Królom zoſtawioną była; ci mówię w Kandydatach przez Kapitały, i z pośrzodka Duchowieńſtwa Dyecezalnego wybranych, Królom prezentowani, dla tego przez tych że Nominowanemi być by powinni, że Juryzdykcya Dyecezalna z obiektami Rządu ieſt w wielu częściach ſpływną; inaczey albowiem tak zbiór Duchowienſtwa ſwoiego Biſkupa wybieraćby powinien, iak zbiory Parafialne, Plebanow ſwoich, z uchyleniem narzutu dziſieyſzego przez Patronow i Kollatorow Kościelnych, z pomiędzy Senatorow Swieckich, Woiewodów i Kaſztelanów z nieczynności dziſieyſzey wyprowadzaiąc, gdy za Wodzów Cywilnych poczytuię nad Generałami Woiewództw i

nad Powiatami, tych wybór z pomiędzy zasłużonych Obywatelów zostawiłbym naywyższemu Kraiu Rządcy, i Głowie Narodu, iedynie całości Kraiu potrzeby, i znaiomość Osob posiadać mogącemu; a zabeśpieczyłbym się w celu wierności i zdatności onych, na mocy Juryzdykcyi, odsądzić mogącey wstydzącego Kollegów swoich Woiewodę, czyli Kasztelana; Stróżow zaś Formy Rządu w Ministrach, sposobem przez Nad-Dziadów przepisanym, oddałbym wybór Seymom czyli zwyczaynym, czyli nawet nadzwyczaynie zbieranym, kiedy w myśli zasady przypadną w Kandydatach naprzykład trzech do obdarzenia Urzędem iednego z tych przez Królów; a podobney surowości rzeczonych Ministrów poddaiąc, pod iaką i Senatorowie byliby, nie lękałbym się zostawiać Tronowi Dystrybuty, gdy ta szkodnych Senatorow wystawować nie będzie, a z dobranych Osob szkodliwie długiey korzyści mieć nie potrafi. Anglia szczycąca się wolnością Rządu, niedba o wybor Ministrów Absolutny przez Króla, bo kiedy nie miły Narodowi któren, Król go usunąć musi; lecz bez Sądu karzacego, czyli usprawiedliwiaiącego niechciałbym poddawać Obywatela pod wyrok absolutny Tronu, mocą przemagaiącey fakcyi wymuszony zawsze; bo tam kara, nie iest karą, gdzie ukarany nie zostaie przekonanym, nie iest przykładem dla drugich ostrzeganemi bydź powinnych, gdzie Intryga a nie występek dowiedziony, niegodnym stopnia czyni.

Możesz się więc Narodzie luby obeyść bez obnażania Tronu z Zaszczytu wiekami upoważnionego; możesz nie wystawiać siebie na smutną ostateczność tur-

nowania się Seymowi na to czyli Prawa dawne, czyli drapieżnego Seymu miały by bydź prawidłem co do Dyſtrybuty Urzędów; możeſz przynaymniey dziſieyſzemu Panu ſwoiemu dotrzymać za przyſiężonego Kontraktu, zwłaſzcza że w twoiey ieſt to mocy, abyś przepiſał ſtopień zaſługi, która godnością Senatora, albo Miniſtra, uwieńczoną bydź powinna, a gdy zewſzyſtkich iakie bydź mogą zarzutow uſprawiedliwiłem się ile mi się zdaie, i piętno mnimane podchlebſtwa, prywaty, czyli Egoizmu cechą bydź prawdy i przekonania pokazałem, ieſzcze ſłowo nam do wyrzeczenia tobie Narodzie w ogulności, za nim tey ſamey śmiałości użyię do Twoich dziſieyſzych Reprezentantow.

O Kommiſsiach w Powiatach porządkowych czyli Cywilno Woyſkowych, aby w początkach dobrze wdrożone były pilnością do ſiadania w Onych Senatorow i Urzędnikow Starſzych.

Miała Polſka od początkow ſwoich Rządu Formę do uprzedzeń i prawideł wiekow zawſze ſtoſowaną, a to świadczą dzieie Narodu, dowodzą oczywiście ogromne Praw Polſkich zbiory; biorąc iednak Rząd w ogule obeymuiący całość Państwa, przyznać bez ſtronnie należy, że do oſtatniego Króla Dziedzicznie panuiącego, ſilniey w czaſach pokoiu czyli Woyny, i w materyach iuż porządku, iuż ſprawiedliwości wnętrzney, Królowie z Tronu wſzyſtkiemi Rządu ruſzali ſprężynami; w Hetmanach

doczeœnie wyznaczonych, w Seymach i Radach Senatu ſzanuiących i poważaiących Królów powagę; w Staroſtach Grodowych przywodzących Prawa do Exekucyi w Kraiu, i do ſtrzeżenia porządku uſtanowionych; w Juryzdykcyi nakoniec Królów Sędziów, przed oblicze których ukrzywdzony tylko rzeczywiście, uciekał ſię po ratunek, a pieniacz odradliwy wſtydliwego podnaſzać nieśmiał czoła; co naſtąpiło po tey Epoce, i kiedy ſłowa My Król ſtanowiemy Stały ſię odgłoſem woli Rządowey od Tronu odbiiaiącym ſię tylko; świadczą Woyſkowe Rokoſze, Dyktatury Konfederackie, Seymy zrywane, Rady Senatu nieczynne, wyſtępki bez karne, lubo w pośrzod namnożonych Juryzdykcyow, Trybunały z Swiątyni ſprawiedliwości, iaką chciał mieć ow ſławny pamięci Zamoyſki na Szkoły głowne pieni i Intryg zamienione, z których *praeiudicata* iak wyrocznie pozarażały mnieyſze Juryzdykcye; Skarby publiczne na bogacenie prywatnych użyte, a w rozprzężonym porządku dawnym, mnóſtwo praw bez Exekucyi, i wielowładność na to tylko wyſilaiąca ſię, aby Tron z mocy i powagi obrażać, a wſzędzie Abſolutyzmu prywatnego naywyraźnieyſze po Kraiu były ślady, świadczą mówię tę ſmutną przemianę iedynowładztwa Miniſtrow, nad Woyſkami Hetmanow, nad Skarbami Podſkarbich, nad Miaſtami i całą Polityką Kraiową (bo z Saſiadami bronią tylko negocyować nawykł był Polak) Kanclerzów, nad Dworem Królewſkim i policyą ſzczegulną mieyſca Rezydencyi Królów, Marſzałków, świadczą podobnie iedynowładztwa Grodów i Grodowych, możnych w Seymach i Seymikach przewodzących; Stanów, ieden drugiego poniża-

iących ; Panow na koniec których los ślepy szczęścia zdawał się authoryzować do deptania uboższych, z przesądu tylko mniey Szlachetnie Urodzonych Mieszczan, i pracowitych, a iedynie ubogacaiących Szlachtę Kmiotków.

Swiadczy to wszystko i mówi do Ciebie inaczey iuż w praktyce dzisiay oświecony Narodzie, ażebyś chcąc przelać Rząd na nową Formę, nic bez potrzebnego zaradzenia nie zostawił, ieżeli pragniesz wystawić Dzieło doskonałe, i na wdzięczność potomności zasłużyć; a w ślady idąc swoiego w Królu Ziomka, któremu przynaymniey odmówić nie możesz tego prawdy wyznania, że w Seymach 1764. był początkiem do wydobycia Ciebie z Letargu nieczynności i od mętu bezprawiów, abyś wszelkiemi siłami, i możnością to między Seymami do Exekucyi przywodził, co chwalebnie postanowionym zostało.

Nic zaiste bez dopełnienia do końca pomyślnego i celu zamierzonego dóyść nie potrafi, i Zasady nawet Rządu które masz iuż sobie ogłoszonemi, próżną tylko i nierozwiązaną będą zagadką, kiedy z czasu korzystaiąc Seym, do rozwiązania oney we wszystkich szczegulnościach Rządu, całą nie dołoży się usilnością, a Kray ogułem pracować nie zechce nad wprowadzeniem do praktyki tego, co głęboka przemyśliła *Theoria;* gdy zaś przechodzę Obywatelską gorliwością przez wszystkie ustanowinia nowe, znam wszystkie bydź świętemi i użytecznemi, lecz nad inne wstopniu wyższym goruiące postanowienie Kommissyow po Powiatach, których bez skuteczność w takim stopniu skarżyłaby Narod cały, w

iakim inaczey pomyślności wnętrzney, zarądzaiącemi bydź mogą też Kommissye.

Powtarzam śmiało iż bezskuteczność Kommissyow Powiatowych, na sam Narod ściągnie nie zmazaną plamę, bo zacni iego Reprezentanci uczynili z siebie wszystko, gdy Prawa zaszczytem też Kommissye uzacnili, i gdy prace w onych, iak pospolicie w Wolnym Rządzie bezpłatne (bo wstydzi to Rzpltey Członka, gdy służy sobie i Wspoł-ziomkom za pieniądze) gdy mówię prace pierwszeństwem do stopniów w Kraiu wszelkich nadgrodzonemi mieć chcieli, a tak sobie samemu iuż tylko przypisać będzie powinien Narod zbawiennego przemysłu bezskuteczność.

Powiedziałem iuż wyżey że miała zawsze Polska Formę Rządu ogulnego dla siebie, lecz oprócz iedności Narodowey w Seymach tylo Excentryków było w Machinie Polityczney, iuż daley iuż bliżey od wspólnego *Centrum* oddalonych, ile iedyno-władzców Ministeryalnych, i ile Powiatow w Kraiu, a w nich znowu drobnieysze podług Stanów w Obywatelstwie różnych, podług wyznań i sektow, oraz ulubionych przywar i namiętnościow; Były w prawdzie Prawem i dawnym pozwolone po Powiatach Seymiki Gospodarskie, lecz od tego czasu, w którym zaprzestała Polska orężem straszną byś Sąsiadom, a duch Rycerski Polakowi wrodzony nie maiący zagranicą pożywienia, w Kraiu własnym nieszczęśliwie w ducha partyzantskiego zamienił się; Nauka też w Kancellaryach nabywana Duchowi pieniackiemu dała smutne nastanie, a w reszcie panowanie spokoyne trzydziestoletnie przywiązało Polaka do zysku i

zbiorów, króre zbytki wznowiły, Woiażom dały nastanie, a z nich wstręt do Oyczyzny urodził się; od tego mówię czasu Seymiki Gospodarskie wzgardzone od wszystkich prawie, czczym Rządu stały się przemysłem, a lubo gdzie nie gdzie znaleźliby się Obywatele i byliby tacy, coby prawodawstwa przemysł dawny ożywić żądali bez wsparcia od współ-ziomków, martwić w samey tylko chęci z żalem wnętrznym musieli; Aniby też ich wierne Obywatelstwo przyniosło co w korzyści, gdy ieden Powiat nie czyni całego Kraiu.

Trzeba więc było prawa ogulnego Seymowego, aby porządek po wszystkich był w znowiony Powiatach, trzeba było powiązać cele Kommissyów ogulnych, z zabawą Kommissyów szczegulnych, aby te nie doszły losu Seymików Gospodarskich, a to uczynił Seym: trzeba ieszcze dać ducha pracy tym Kommissyom Powiatowym, trzeba oświecić wszystkich w istotney tych to Kommissyów potrzebie i użyteczności, trzeba punkt honoru i miłość Oyczyzny wlać w Obywatelów w tych Kommissyach zasiadać maiących, a to iuż twoią iest iedynie pracą Narodzie zacny; waszą naypierwsi w Powiatach z stopniów, Urodzenia, i maiątku oraz doskonalszego wychowania, waszą mówię Senatorowie Dygnitarze Urzędnicy i Obywatele powinnością.

Dretwieię cały na od głos tego co się rozchodzi po Kraiu, iż Obwatele nie maią ochoty do służenia sobie, Współ-Powietnikom, a przeto Oyczyźnie swoiey w namienionych Kommissyach; lecz nie myśląc, aby to z ducha naganney pochodziło skrzętności, barziey sądzę że nieznaiomy skład onych, od pierwszego zasiadania odraża

wie-

wielu; więcey iednak a niżeli drętwieć, bo martwym i skościałym zupełnie stanę się, gdy tych przewodnikami do wdrożenia drugich nie uyrzę i nie usłyszę po Powiatach, którym prawo umyślnie dobrą wolę zachowało, aby tym lepiey zasłużyli się Oyczyźnie przez wysługi czynne, i za wdzięczenie za los ich przez ubogich i mniey znaczących zazdroszczony.—

Jeżeli nie czułość nie przestanie pętać zdolności Obywatelskiey będziesz nie ieden Woiewodo, Kasztelanie, Marszałku, Ciwunie, Podkomorzy, Starosto, Grodowy, i Chorąży utyskiwał na skutki nieporządku z niedopełnienia Prawa wynikłe; lecz sam sobie winnym będziesz, żeś niechciał dopilnować w początkach dobrego Kommissyi wdróżenia się w obowiązki; będziesz bogaty Ziomku nad wszystko przekładaiący lube zbiory, sarkał na zdarzenie, czy to rozkwaterowanego Zołnierza bez proporcyi i z narzutem, a przy tym przepędzaiącego Chłopów; czy na wydziwiania w rzeczy nakazanego rekruta, i albo na szkodne przez Magazynowych Zboża umierzanie, albo na uchybioną sprawiedliwość, czyli opóźnioną, w krzywdzie z niekarności Zołnierza wynikłey; przez co oprócz zmartwienia, percepta lubego Złota nie pomyślnie umnieyszy się· Będziesz z znakomitego domu zacny Powietniku naganiał Kommissarzom małą dbałość o Interess powszechny, w niepilnowaniu ułożonego do siedzenia w mieyscu Kommissyi Rozdziału; Będziesz naganiał wybór mało zdatnych, młodych, a może i interessowanych szkodliwie Osób; Będziesz na koniec obszernieyszych we wszystkim wiadomości, zacny wspól-Obywatelu i posiadaiący doskonale to wszystko, co

za granicą Rząd wnętrzny w nayodlegleyszych Prowincyach szczęśliwym czyni, będziesz mówię wymawiał Kommissyom oziębłość w tych wszystkich celach; a Most zły u Sąsiada przez którego Dziedzinę przeieżdzać ci potrzeba często, miara fałszywa i Cygan Gospodarz w iego Austeryi, przesmyk wolny złodzieia dla nie baczności twoiego Sciennika burzyć twą krew będą, z zazdrośnym na to zwrotem coś widział dobrego za granicą; lecz sami winnemi temu iedynie będziecie, kiedy ten możny pożałuie wydatku w siedzeniu przez kilka Miesięcy do Roku; ow zacny w fałszywym mniemaniu, lękać się będzie uwłaczania swoiemu urodzeniu; a zdatny i pełen znaiomości nie udzieli światła swoiego i doświadczenia, dla na uczenia współ-Ziomków tego, nad czym Parafie nie zastanawiały się nigdy.

Ani współ-bracia Narodowi gniewać się pewnie na mnie będziecie, gdym wspómniał i powiem śmiało że wielu z was nie zna ieszcze może tysiącznego dobra z Kommissyów porządkowych wyniknąć mogącego; kiedy te w duchu Prawodawców, co chwalebnie nad Proiektami pracowali, uskutecznione będą, bo też od wielu Obywatelów ani podobno nawet tey wymagać znaiomości można, w składzie Rządu iaki był od wiekow, i w iakim Oycowie i Dziadowie Synom i Wnukom zostawić nie mogli znaiomości, której sami nie posiadali, ciesząc się z spkoyności od Seymu *pacificationis* za panowania Augusta III. poczętey, a innego w publiczności Aktu nie znaiąc, nad wybor Urzędników, Posłów i Deputatów, albo ziazdy na początek Trybunału, do czego wszy-

ſtkiego kord i odwaga tylko ſrzodkiem i narzędziem iedynie potrzebnym bywały.

Z odmianą czaſu odmieniły ſię i myślenia ſpoſoby, brał Polak dawniey orężem cudze własności, rozprzeſtrzeniaiąc onemi właſne granice, ſtracił ten niedawno rozległe Prowincye niedobywſzy broni; był Polak tego zdania, że nierządem ſtoi Polſka, i dla tego niedbał o porządek u ſiebie, bo ſię ſpodziewał, iż ſędziowie ieden drugiemu przez zazdrość dopuſzczać zyſków na Polſzcze nie będą, oſzukał ſię grubo; a gdy wedle przyſłowia dawnego po ſzkodzie ſtał ſię mędrſzym, gdy ogólne a niebyłe wprowadził Rządu oddziały, gdy Skarb iak naytroſkliwiey urządził, Woyſko do liczby 100,000. uchwalił, na niego acz niemiłe lecz potrzebne dopuścił podatki; niemógł w końcu i tych Kommiſſyów nieuznać potrzeby, które w Powiatach i po Parafiach beśpieczeńſtwa Obywatelów ſtrzedz, i bytowi coraz lepſzemu wſzyſtkich zaradzić iedynie potrafią; nieinaczey wſzakże iak kiedy żarliwość w ogulności Narodu ſtarać ſię o zaſkutecznienie będzie gorliwego prawodawców przemyſłu; iak kiedy na naypierwſzych Seymikach za przewodnictwem ſtarſzych Braci, Senatorów i wyżſzych powołaniem Urzędników, w takich kompletach ſtaną Kommiſſye, których powadze, nauce i roſtropności, ufność zaſadzoną zoſtanie, a z umieiętności i nauki, których coraz wynikły prawidłem, będzie dla innych naſtępnych do naśladowania łatwym.

O! gdybym Narodzie zacny tak był ſzczęśliwym, abym nie pobudką, lecz wczeſnym tylko był haſłem tego co pogromniczne wieści publiczne, roznaſzać będą

po Kraiu, podwoiłyby się pewnie we mnie te podchlebne czucia, które duszę Polską do coraz wyższego chwały stopnia podnaszaią; chcieć tobie wszakże tylko potrzeba, a iak na podziw Europy pokazałeś iuż to że bez krwi rozlania i wnętrznego zburzenia, przykładnieyszym od Francyi sposobem odradzasz się, i przelewu Rządu swoiego dopełniasz chwalebnie roboty; pokażesz pewnie i we wszystkim, iż sobie na pożytek istotny i trwały, a innym naprzykład i wzór okażesz się Narodem, dopomagaiąc wybranym głowom Seymu i Reprezentantom do dostąpienia tey szczególnie nadgrody, którą w szczęściu Oyczyzny iedynie zakładaią, tak w prawach iuż postanowionych, iak w tych, które czekaią sankcyi Seymowey.

Powtarza Obywatel z tą śmiałą gorliwością, z iaką do całego mówił Narodu, do was iuż teraz wybrani z tysiąców Prawodawce te słowa, iż czeka Oyczyzna ieszcze wielu Praw, których postanowienie nieinnego, iak dzisieyszego Seymu powinno bydź pracą; bo spłycone okoliczności od wieków czekano, może nazad iuż nigdy niepowrócą, a opuszczenie momentu żal nienadgrodzony i utyskiwanie potomności pewne przyniesie.

Nieiestem wszakże tey ambicyi, ażebym z zaciszu domowego, tak wszystkie obeymował potrzeby, iżbym śmiał dyktować; do Styrników publicznego Polskiey szczęścia, iedynie należy znać się na potrzebach do całości statku niezbędnie potrzebnych; na iakie spokoyne? czyli nie? puszczać się morze; i mocą iakiego powiewu dać się do portu szczęścia zapędzać. Co iednak bliżey o Dom móy wieyski obiia się, znam bydź powinnością, abym

iako Obywatel przełożył, i co mnie, oraz ſąſiada boli napomknął.—

O zatraceniu Ducho-pieni w Polſzcze, w zrzodłach tey zarazy naycelnieyſzych.

Nieſzczęśliwie pieniactwo tak ſię w korzeniło powſzechnie w kraiu, że nie maſz naygłuchſzego w Powiatach zaciſzu, aby zgubney influencyi onego oczywiſte niewydawały ſię dowody, równie na bogatym iak i ubogim, na Szlachcicu, mieſzczaninie, i Kmiotku, Duchownym, czyli Swieckim, na Woyſkowym, czyli Cywilnym, bez względu nawet na iakie bądź wiary i wyznania, które płytkiego oſtrza iego równie iak ſtan kondycya i powołanie każde krwawe i częſto śmiertelne odbieraią razy. Boli gnębiący ten deſpotyzm wſzyſtkich obywatelów, a powſzechność ſkarżąca ſię czeka dziſiay od pracy Stanow zebranych zaradzenia zgubney w kraiu zarazie chcąc iednak ſkutecznego przeciw złemu użyć lekarſtwa, trzeba koniecznie w rzodle ſamym choroby dociekać przyczyn, a chociażby i odciąć te części całości, które gangreną zarażonemi być ſię naydą, a w tym ſpoſobie dopuściwſzy ſię rozważney medytacyi Obywatelſkiey, śmiem głoſić do wyboru i approbaty waſzey zacni Reprezentanci, myśli bezſtronne bo bez naymnieyſzego ſzczegułu ogulności obeymuiąc tylko.—

Mam za pierwſzą przyczynę ſzkołę Prawa w Polſzcze w ludnych Kancellaryach Sądowych i w applikacyi prywatney u znakomitych chociażby Mecenaſów, gdzie nauka Prawa bez Theoryi wrażaiącey prawidła,

a tey z Praw natury iedynie wyięty, na ſamey zaſadza ſię praktyce: praktyce zaś tego tylko, co obrot dowcipu wprowadził, w celu praw ſzczegulnie Polſkich; i ztąd to poſzło, ze pokoleniem zaledwo iednym w górę poſzedłſzy, świecka mądrość w Obywatelach na obeymowaniu pamięcią foliów tyſiącznych, w woluminach, Rozdziałów artykułów i paragrafów w Statucie Litt: zaradzała ſię, w nabyciu oraz łatwości w piſaniu Dekretów, Pozwów, i wielorakich Tranzaktów miała dla ſiebie doſyć; a do tey mądrości ſtopnia przychodził Stan Szlachecki kończąc zwyczaynie bieg wychowu młodzieży na oddawanie ſynów do Paleſtry po liznieniu w ſzkołach do tyla łaciny, ileby doſyć było dla okraſzenia Polſzczyzny ucinkami tego uczonego ięzyka, i po nabyciu w klaſſie wymowy ſzkodnych dowcipu ſpoſobów, do mamienia proſto myślących, blaſkiem dobranych wyrazów: i niewyrozumianemi Retoryki figurami łudzenia.

Odwoluię ſię śmiało do każdego Polaka Kraiowi właſnemu i zwyczaiom nie cudzego, ieżeli inne było dotąd nauki prawa nabycie, i ieżeli do dziś dnia nie liczą Kancellarye Kraiowe krociami tych Prawa iakoby uczniów, którzy nieinaczey iak ſtopniami nauczycielów poydą za czaſem, na ſprawach, iuż wiecznie zaległych w Juryzdykcyach, iuż do wznowienia przygotowanych, los ſwóy i zyſki przyſzłe naypewniey zaſadzaiący, świadczę ſię powſzechnością rozſądną, ieżeli Stanu Swieckiego mądrość na prawnictwie dotąd niezaſadzała ſię, i ieżeli ten za znakomitego i wielkiego męża nie był iedynie poczytany, któremu ſkryte manowce pieni lepiey

od innych znaiomemi były; i któren z iedności rzemiosła do prawniczey przyięty frankmasoniy w Trybunałach dzielnym, i w różnych innych Magistraturach czynnym, a czasem dokuczaiącym był, szczęśliwie dla siebie. Co za smutna iednak wynikłość aby to co w świecie ukracać powinno nieprawość ludzką, cnocie iedynie rozczebiaiąc czerniowe przechody było przeciwnym srzodkiem; przeciwko temu iednak, gdy niemasz innego lekarstwa nad sprostowanie moralności, a to inaczey niemoże nastąpić, iako gdy poświęcaiący się na naukę Prawa pierwey nabędą znaiomości prawideł z Prawa natury wynikaiących, waszym dziełem bydź powinno zacni dzisieysi Narodu Reprezentanci aby szkoły główne w Kraiu miały Proffessorów Prawa ogólnego & *juris prudenciæ*, do których stosowanemi byłyby Prawa Kraiowe w oddziale tak Cywilnym iako też kryminalnym, aby w szkołach wydziałowych obok lekcyi Historyi naturalney, były dawane początkowe przepisy prawa naturalnego, aby też Prawem nieodmiennym to było przepisanym, iżby żaden do przysięgi na Patronizacyą nie był przypuszczonym, którenby albo kursu Prawa nieodprawił w Akademiach, albo dowodu niemiał odbytego tamże przynaymniey examinu, i ta nakoniec gradacya determinowaną została dla powabu i ponęty, żeby Regenci, i wszelkiego zwania Kancellaryów Subalterni z udoskonalonych w szkołach głównych albo wyexaminowaney iako wyżey Szlachty a Pisarze z Regentów i tychże Subalternow, koniecznie i nieinaczey wybieranemi byli.—

Drugim zrzodłem ożywiaiącym pienią były i są Magistratury i Juryzdykcye Kraiowe pierwsze, przez po-

wodowanie się zbocznemi w sprawach rekommendacyami, drugie w dożywotniey Sędziów dyktaturze, albo w dobieraniu Sędziów do sprawy, i w Królewskiey ba wyższey nad nią powadze Starostów, swych Grodowych kredensuiących, a wszystkie razem w dopuszczaniu Palestrze zbytniey przewagi nad sobą, i w lidze iż tak rzec można Palestry wyższey z Powiatową, a ciała prawnego z Sędziami.—

Może zbyt naprężoney dotykam się cięciwy, która na mnie samego strzałę obróci mściwą, lecz nieznam prywaty, tam gdzie przeięty iestem dobrem Kraiu, a mówiąc w ogólności, nie rozumiem ażebym czyiąkolwiek ściągał na siebie sprawiedliwą urazę; wreszcie publiczność biorąc zaSędziego,gdy bez żołci moie szczególnie głoszę przekonanie, śmiało nayprzod powtarzam, że Starostów Grodowych w Polszcze znam bydź większą aniżeli Króla Polskiego powagę, kiedy temu przeczy Naród rozdawanie krzeseł Senatorskich, a Starostowie dożywotnich podług myśli swey kreuią Sędziów a w nich arbitrów życia, oraz maiątku Obywatelskiego.

Powtarzam podrugie, że pienią żywi w Polszcze pobłażanie Magistratur rekommendacyom zbocznym, a w tey materyi łatwo konwinkuiące mogłbym i mnogie stawiać przed oczy publiczności dowody, gdybym poprzedzone nieczytał Wasze zacni Reprezentanci w tey mierze pracowite i roztropne zdania; dosyć zatym będzie iak mniemam wystawiwszy niezwyczayność dopuszczania obioru Sędziom docześnie wyznaczonych za usuwaniem się dla prywaty aktualnych, na tym iuż szczegulnie zatrzymać się, co nieszczęśliwą w skutkach do-

dowodzi ligę ciała prawnych osob, a z tego powodu śmiałego przewodzenia nawet nad Sędziami i sądami tysiączne stawiać dowody.

Drzysz nie ieden Sędzio Ziemski czyli Grodzki przed Mecenasem laty i długim a szczęśliwym stawaniem poważnym; a w twoiey sprawie, która w zastarzałych sądu regestrach, iak dusza w Otchłani wybawienia swoiego czeka, niechcąc mieć przeciwnie sobie stawaiącą wymowę; daiesz się pociągnąć poniewolnie namowom praw tłumacza, w pewności oprócz beśpieczeństwa w twoim interessie, że sława zaszczepiona potrafi i w naywyższey instancyi znaleść zastępców w kolegach twoiego sądu, czyli urzędu Dyktatora, inny iako niemaiący sprawy, w prostocie ducha mogący bydź sprawiedliwym Sędzią, daiesz się przekonać sławą tylko swoiey Jurydykcyi Kuiassa, któren znaydzie w dowcipie swoim tysiąc argumentów do zatrwożenia twoiey prostoty cnotliwey, w tym nieszczęśliwey, że do moralności czystey niemasz dla siebie praktyki i præiudikatów Trybunalskich zbiorów potrzebnemi do ociążenia pamięci bydź nierozumiałeś.

Cóż zaś mówić o nas biednych Obywatelach, co przymuszonemi iesteśmy powierzać sprawy nasze Plenipotentom? z rzędu prawnych pospolicie wybieranym, a z udzielnością iak zwyczaynie taką zadyktowaną, że ledwo samych siebie zaprzedać niepozwalamy; oto naysławnieyszy z Trybunalskich wybrany, któren do inwentarza za swych pryncypałów nowego Lityganta wpisać raczy na czynszu, do stanu i maiątku przystosowanym, od siebie zastępców, w pomnieyszych Jurydy-

kcyach nominuiąc, od drogiey, bo przy naylepſzym Węgierſkim Konſulty poczyna protekcyonalne zaſtępſtwo ſwoie; a gdy wſzyſtkim chce być uſłużonym w miarę nadgrody obiecaney, częſto wypada, że mniey maiętnych ſprawy *per non ſunt*, odchodzą, albo na ugodzie mniemaney zapiſuią ſię; aby bogacza wpis z oſtatnich ſtał ſię pierwſzym, a ten obrot patronowſkiey ſztuki, dowodem ieſt względności Mecenaſa ſławnego, kiedy trafia ſię częſto, że pryncypał i za wypadłą nie wiedzieć iak kondemnatę wdzięczen być powinien, dla wymyślonego pretextu, iż inaczey na ſprawieby upadł zupełnie.—

Co ſię mówić może o przewodzeniu prawnych nad Sędziami i ſądami, podobnym ſpoſobem częſto bardzo doświadczanym być może z czynności obrotnego Piſarza, ktoren ſam Staroſty ſwoiego inſtrumentem będąc ſamowładztwa, rządzi Paleſtrą, i wedle myśli ſwoiey władnie ſprawami Obywatelów; a te i podobne w tyſiącznych Epiſodiach pieniactwa wymyſły, gdy ſprawdzaią założenie powyżſze ligi zgubney Sędziów dożywotnich z ciałem prawnego powołania oſób; niemaſz zdaie ſię ſkutecznieyſzego ſpoſobu, iak uiąć Dyktatury dożywotniey równie Ziemſkim iak Grodowym oſobom, którzy obiorem wſpół-Powietnikow co 4. lata naprzykład przymuſzeni ulegać, wrazy z Szefami Kancellaryów, ieżeli nie ſprawiedliwſzemi z obowiązku, względnieyſzemi będą zapewne dla uwiecznienia ſiebie na ſtopniach; a ta ſama doczeſność urzędowania odeymie Paleſtrze ponęty do łączenia ſię z Sędziami na uſidlanie Obywatelów.

Mogą mieć za sobą Sędziowie w pozorze pretextu do parcyalnych, i widocznie czasem przekupionych decyzyi, daremną, a nie bez kosztu swoią w publiczności usługę, która to przyczyna była też powodem prawodawcom Kraiu dawnym do uwolnienia Sędziów od odpowiedzi za sentencye, lecz z tego to Przywileiu Prawa, gdy pieniactwo wzmogło się, ieszcze bardziey dla bezkarności członków Trybunalskich podobnym sobie w Sądach niższych dla równości zdania i iedności sumienia pobłażaiących; w waszey dziś to mocy bezstronni Narodu Reprezentanci, abyście wyrokiem naywyższym nakazali wszędzie odmiennych zdań zapisywanie w sentencyonarzach udzielnych od Protokułów sądowych, abyście decyzye w stopniu, osobliwie ultymarnym ferowane nienadwątlaiąc (bo iak naykrótsze ile bydź może, należy sporom przepisać trwanie) abyście, mówię, Sędziów, czy wyższych czy niższych poddali pod rygor za wszełkie przestępowanie formalności, i widoczne prawom sprzeciwienie się; abyście nakoniec przemieniaiąc zwyczay na prawie i zwyczaiu zafundowany, albo żadnych kosztów prawnych nieprzysądzania, albo kompensacyi expensów iedney strony expensami drugiey, nietylko przegrywaiących sądzić kazali na wrócenie zaprzysięzonych kosztów, lecz nadto bez miłosierdzia, którego pieniacz niewart, przepisali naysurowsze pieniężne sztraffy do kassy Kommissyi Powiatowey wnaszać się powinne, z których w proporcyi percepty i pilności Sędziów zasiadaiących, Kommissye też Powiatowe nadgradzałyby prace swoich Urzędników Sądowych. Mamli dodać ieszcze z nayskutecznieyszych srzodków;

iedén do zerwania na zawſze ligi między ciałem prawnych, a Sędziami? Mamli bez przyiaźni tą proſtey prawdy i bezſtronnego przekonania, którey poświeciłem ſię poyść drogą?... Oto radą moią byłoby do Patronizacyi tylko z ſamego mieyſkiego ſtanu dopuſzczać oſoby, co dla pomnożonego dziś Woyſka, do którego Stan Rycerſki właściwym powołaniem ſwoim udać ſię powinien, i nad to dla wſzyſtkich mieyſc ſędziowſkich przez Szlachtę oſadzonych, żadney nieuczyni dla Szlachty krzywdy, a i nawet pobudką do zazdroſzczenia zbiorów, nieſtanie ſię pewnie, kiedy Seym dziſieyſzy i temu zaradzić potrafi, żeby Patronizacya rzemioſłem niebyła, i przyśli do ſpraw zaſtępcy bez nieprzykładnego zdzierſtwa, wproporcyi uſtanowioney tylko taxy odbierali nadgrody.

Trzecie a niemałe z konſekwencyów ſmutnych ieſt też zrzodło pieni w mnóſtwie praw ſądowych, ſobie ſamym ſprzeciwiaiących ſię, a miaſto wyświecenia ſpodziewanego przez rezolucye przeſzłey rady od prawnych zdradzaney, ieſzcze bardziey zawikłanego, co obrotnym Patronom do użycia wedle potrzeby daie obſzerne pole w tych oſobliwie ſądach, gdzie ślepo Sędziowie zwykli za zdaniem iść ſtawaiących; lecz i ta okoliczność, lubo Waſzego zacni Narodu reprezentanci czeka ſkutecznego zaradzenia, nieſpodziewaycie ſię, abyście albo Seymem całym dogodzili tey potrzebie, albo żeby Deputacya do formy Rządu wyznaczona, publiczności w tey mierze dogodzić potrafiła.

Dochodzą do uſzu te rozdyſtyngwowania Praw, które w moim poięciu ſą przekonywaiącemi, aby Pra-

wa Kardynalne od Praw Politycznych, a te od Praw Cywilnych były oddzielne, a w tym układzie, znam być zapewnie i aż nadto pracy, gdy Deputacya do formy Rządu wyznaczona, wyſtawi w Dziele ſwoim pierwſze dwie klaſſy iſtotnie tylko do formy Rządu wchodzące; Praw zaś Cywilnych, a tych podziału na proces ſądowy, na kary Cywilne i kary kryminalne, niena nowo utworzyć ſię maiących, lecz z ogromnych Woluminów wypiſać ſię powinnych, z uchyleniem exordiów i Retoryki mniey potrzebney, z oczyſzczeniem kontradyktoryów wſzelkich, i z światłym ſamego nakazu wyrażeniem, praw mówię tych, które za Bakałarza Sądom ſłużyć powinny, pracowite zebranie; moim zdaniem oſobney Deputacyi powierzone byćby powinno, bez przynaglenia nawet, aby śpieſznie dopełniła dzieło, byle aktu będące uſtawy były w duchu onych wypiſane porządnie, a te, których braknie *proiectivè* podane były chociażby naſtępnemu zbiorowi do upoważnienia przezeń. Wiele albowiem Wam dziſieyſi Reprezentanci winną iuż będzie publiczność, kiedy ſtaraniem Waſzym to dzieło tak potrzebne gruntownie rozpoczęte zoſtanie, a w pewney nadziei cieſzyć ſię będzie Naród z ukróconego prawnictwa, któremu to zrzodło trzecie obfity dawało pokarm.—

Jeſt ieſzcze i czwarte zrzodło z różności natur dóbr, a potym oddzielnych Juryzdykcyów przeznaczonych wynikaiące, z preſkrypcyów oſobliwie w Litwie, acz różnie przepiſanych, lecz przez Juryzdykcye naymniey uważanych, i z ſpraw granicznych wypływaiące, ponieważ iednak w rzeczy nadania iedney na-

tury maiątkom wſzyſtkim, nieprzyſzedł ieſzcze czas podobno oſobliwie dla wałki rozdzielaiącey Naród na dwie fakcye (ze ſzkodą i zgorſzeniem) Ziemiańſką i Starościńſką, ponieważ materya preſkrypcyów dziełem bydź powinna tey Deputacyi, o którey namieniłem, do układu praw Cywilnych; a zaradzenia ſprawom granicznym, wchodzą w tę oſtatnią materyą, którą zamierzyłem ſobie o generalnym Kraiu pomierze, do tey oſtatniey, niech mi wolno będzie zmordowanego zapewne iuż ucha waſzego zacni Reprezentanci, zamówić attencyą tym łaſkawſzą, iż na niey i zakończyć głos móy Obywatelſki umyśliłem.

O pomierzę Kraiu całego potrzebnym a do Exekucyi łatwym.

Niemaſz Powiatu w Polſzcze i Litwie, którego regeſtra ſądowe niebyłyby pełne ſpraw z niepewności granic i kłótni o nie pochodzących; rzadka albowiem dziedzina tego gatunku, którąby pewnego i nieſprzecznego była odwodu, rzadki Pan, chociażby naydrobnieyſzey włości, któren z tey naymilſzey korzyſtałby w domu pociechy, iż z naturalnemi przyiaciołmi w ſąſiadach ościennych, żyie bez zwady ſpokoynie, nieprzymuſzony, ani dopilnowania ſię w czaſie zaſiewów i żniwa, ani doſtrzeżenia, aby gwałt nietratował iego zboża i ſąſiedzkie a tłumem ſpędzone koſſy nieſprzątały z krzywdą iſtotną rolnictwa części żyżnych iego ſianożęci; ſmutnym to zapewne ieſt dla nieprzyzwyczaionego do kłótni widzieć ſiebie przymuſzonym do ſzukania w

Juryzdykcyach mściwego ſtaroſtwa, do wydatku na prawo wartości czaſem, i wyżey tego co wart kłótni obiekt. Wreſzcie często i do utraty nawet nieſprawiedliwie wydartey włoki gruntu, albo łąki przez możnego, czyli ſzczęśliwie protegowane; lecz te przykre dla czułości niewinney do ięcia nie ſą ieſzcze dochodzącemi do tych innych z kłótni granicznych pochodzących zdarzeń, w kórych Panowie na moment Monarchiczną oślepieni powagą, tyſięce naprzeciw ſiebie wyprowadzaią zbroynych, i mało ważąc niewinne offiary feudalney ich ambicyi, krwią i życiem ſobie równych ludzi, dopełniaią miary niegodziwych uzurpacyi.

Drętwieie zaiſte czuły ſentyment na odgłos tylko takowego w Polſzcze nieporządku, i niemaſz zapewnie w Kraiu żadnego, którenby nieutyſkiwał na to prawdziwe nieſzczęście, innego wſzakże przeciwko temu gdy niemaſz ſrzodka nad pomiar generalny Kraiu; naylepiey zaſtanawiaiącego ſię, odwraca poſpolicie od użycia tego iedynego lekarſtwa dwoiaki zarzut, iż wieków potrzeba do dopełnienia tego pomiaru, i funduſzu nań niema Polſka; w moim atoli zdaniu, znam być cale przeciwną Patryoty w tey mierze powinnością, ſkoro tylko przekonanym być zechce, iż zgubnych kłótni granicznych, gorſzące przykłady zniſzczonemi, a ſrzodki do tego nayprzyzwoitſze w pomierze generalnym bydź użyte powinny; bo cofać ſię od zbawiennego zamiaru boiaźnią wieków roboty, ieſt powierzchownym tylko dać ſię uprzedzać ſtraſzydłom, ieſt też egoizmu wſtydnego okazywać ślady w przenaſzaniu oſo-

biſtych korzyści nad przyſługę potomności zoſtawioną; bo co do funduſzu, Waſzą zacni Reprezentanci, to ieſt i być powinno maxymą, która Rządem zawſze władać obowiązana, iż do potrzeby iſtotney Kraiu ſtoſuie ſię percepta, i wydatek konieczny obracać zamiary Rządu powinień, do wynalezienia funduſzu, zkądbykolwiek ten mógł być wydobytym.

Zaſtanawiać zatym niepowinno Oyców to, że nie dla ſiebie, ale dla potomſtwa pracuiąc, uſzczęśliwienia onego ſtaną ſię ſprawcami, równie i Was Rząd czynny Kraiu dziś ſkładaiący, że funduſzu zabraknie, bo śmiem twierdzić, że i ten łatwo wydobyć ſię może za przekonaniem, że trzeba pomiaru; i cała robota lat 20. nieprzeydzie, a przed wybiegiem onych co rok w każdey z trzech Prowincyów, część iaka Obywatelów zbawiennego prawodawſtwa waſzego, ſłodkie ſpokoyności zbierać będzie owoce.

Oderwane od Polſkiey części, daią nam różne pomiaru wzory niemam ſerca, abym to ſtawiał na przykład, co ſię w Gallicyi działo i dzieie, miawſzy iednak kommunikowany ſobie układ pomiaru w Roſſyi i nauczony doſtatecznie we wſzyſtkich ſzczegulnościach odbyty Kommiſſyi mieżowey w Białey Ruſi, w którey co Polſka ſtraciła, w dwoch leciech pomierzonym zoſtało przez 46. Geometrów i tyleż adiunktów, z opiſaniem granicy każdego Obywatela dziedziny, z poſtawieniem znaków granicznych na każdych angułach, i z wydaniem każdemu Dziedzicowi Mappy porządnie ſporządzoney, biorę za Sędziego publiczność te myśli czytać maiącą,

ieżeli zabraknie nam w Polſzcze Geometrów, i ieżelim niewiele nawet założył ieſzcze, gdym determinował lat 20.

Co ſię zaś tycze funduſzu na pierwſze lat 2. albo 3. ten odłożonym zapewne bydź powinien ze Skarbu Publicznego, bo daley, gdy Obywatele ſami wykupować Mappy obligowanemi bydź powinni, ſama Kommiſſya pomiercza iuż potrzebom pewnie, do ſtarczać będzie mogła, kiedy żaden podobno niebędzie z Obywatelów, którenby raczey, niewolał raz zapłacić, dla nabycia wiecznego pokoiu, aniżeli uſtawnie wytrząſać z worka nieuchronne na Prawo wydatki, albo co nayzgubnieyſzym ieſt w Kraiu, koſztowne wyprowadzać kondeſcenſye i Kommiſſye graniczne.

Można też na potrzebę ogólności i ſzczęście Kraiu powſzechne, obrócić Szlachetną ſtanu naſzego ambicyą w podobnym ſpoſobie iak dziſiay ordery Skarbowi przynaſzaią intratę, a to prawem ogłoſiwſzy pozwolenie, iż Dom zacności i rodowitości nieſprzeczney 3. wieki dowieść mogący, ſzukać mógłby w ochoczym i maiętnym Dypploma Xiążęcego, a zań naprzykład 100,000. Zło: zapłacićby powinien, Dom podobney rodowitości Polſkiey od 2. Wieków za Hrabiego Dypploma 50,000. a wieczney dawności familiant za Baronowſki tytuł 25,000. Zło: opłaciłby co wſzakże pod nayiſtotnieyſzym warunkiem, aby równości Szlacheckiey nieuwłaczało, gdy z tych ſkutków tak ściągać nadal niebędzie mogło, iak dotąd ſzkodnemi Kraiowi nie ſą Xiążęta Imperyi w Polſzcze i bez żadnego pożytku dla Kraiu nowi kreacyów Seymó-

wych; śmiem rozumieć, iż nietylko Skarbowi nieprzyniesie pomiar Kraiu uszczerbku, ale nad to opłata Mappów nowy przybysz i znaczny przyniesie dla tegoż.

Gdybym mógł to przenikać, że zdanie moie na approbatę zasłużyć potrafi, wziąłbym chętnie na siebie pracę wystawienia Proiektu względnie pomiaru z nayściśleyszą ile bydź może kalkulacyą czasu do dokonania całego dzieła, z wyrachowaniem wczesnym na Geometrów, i percepty spodziewaney za Mappy, z Instrukcyą oraz iuż dla Geometrów iuż dla Sądów Podkomorskich i oddzielney Kommissyi Pomierczey, któraby miała, bo i mieć powinnaby moc ultymarnie kończenia sporów tych osobliwie, któreby przyiacielską ugodą umorzonemi być niemogłyby; w zupełney zaś iak dzisiay niepewności do-syć dla mnie to tylko w końcu powiedzieć, że z pomiaru generalnego, oprocz zaspokoienia kłotni granicznych, i ukrucenia pieni, ten nad to wypłynie pożytek; iż Woiewodztwa i Powiaty porownać się mogą; że biegi rzek dostatecznie opisanemi zostaną, a przeto do układów handlowych Rząd należytego nabędzie światła zwłaszcza co do wiadomości tych mieysc kędy kanałami łączenia łatwo uskutecznionemi bydź mogłyby, że na Miasta mieysca sposobne, dla traktów zbiegaiących się, albo rzek spławnych determinowaćby się mogły; że nakoniec i podatek Ziemski nayregularniey i bez krzywdy niczyiey w proporcyi ziemi rozłożyłby się.

Wszystko to i tysiączne ieszcze z tego konsekwencye śmiem przekładać Wam zacni Narodu w Seymie dzisieyszym Reprezentanci w duchu prawdziwie i iedynie Obywatelskim, znaiąc to doskonale, że w Waszey mocy zo-

ſtaie przyięcie albo odrzucenie myśli przebiegłym piórem naryſowanych; a to dla ſiebie tylko zachowuiąc z całey ſobie zadaney pracy, żem przekonaniu moiemu uczynił zadość Ziemianina wiernego Oyczyznie ſwoiey dopełnił obowiązek; i że bez parcyalności dla nikogo, oraz i prywaty względnie ſiebie, śmiem nie bez ſłuſzności owemi zakończyć pamiętnego wyrzeczenia ſłowy *omnia dixi* co tylko iſtotnie ſprawiedliwym i potrzebnym bydź dla ſławy Narodu i Seymu uznałem, *de omnibus monui* w granicach Obywatelſtwa i pokorze przyzwoitey, a zatym *Veſtras.* Luby Narodzie zacni Reprezentanci, którzy Obywatelami bydź nieprzeſtaliście, *meaſq; ſortes Vobis comitto.*

W Drukarni Wolney.